

Гасанова І.І.

канд. с.-г. н., с.н.с., п.н.с. лабораторії
агробіологічних ресурсів озимих
та ярих зернових культур,
e-mail: gasanovai434@gmail.com
*ДУ Інститут зернових культур НААН,
м. Дніпро, Україна*

DOI:<https://doi.org/10.31210/ab2026.19>

АГРОТЕХНІЧНІ СКЛАДОВІ ВИРОЩУВАННЯ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ В УМОВАХ СТЕПУ

У переліку зернових колосових культур, які вирощують в Україні, провідна роль належить озимим, які, порівняно з ярими, використовуючи осінні, зимові та ранньовесняні запаси вологи, мають набагато більші передумови для формування високих врожаїв. Сучасні сорти озимих зернових культур характеризуються значним біологічним потенціалом продуктивності, проте реалізація його у виробничих умовах досить низька (у кращому випадку до 4–6 т зерна з 1 га), тому завдання щодо одержання стабільних урожаїв продовольчого та кормового зерна набуває нині все більшої актуальності.

Зазначимо, що згідно з даними Державної служби статистики України найвагоміші посівні площі зернових та зернобобових культур знаходяться в Одеській, Дніпропетровській, Харківській, Полтавській, Запорізькій і Вінницькій областях; разом з цим частка пшениці озимої є найбільшою в степовій ґрунтово-кліматичній зоні, а саме в таких областях, як Запорізька, Одеська, Дніпропетровська, Херсонська, Миколаївська, із областей лісостепової зони більше сіють цю культуру в Харківській [1].

Пшениця озима дуже вимоглива до умов вирощування, тому переважаючу частину її площ рекомендується розміщувати після кращих попередників, таких як чорний та зайнятий пар, багаторічні і однорічні трави, зернобобові культури. В зоні Степу на чорноземних ґрунтах агротехнічне значення попередників здебільшого визначається запасами вологи та поживних речовин у ґрунті, які залишаються після їх збирання. Попередником, після якого найповніше реалізується потенційна продуктивність пшениці озимої, є чорний пар. В Степу, особливо у південній його частині, площа чорного пару повинна займати в сівозміні не менше 8–12 % [2, 3].

Але фактично останніми роками в господарствах степової зони пшеницю озиму сіють, всупереч науковим рекомендаціям, переважно після нетрадиційних попередників, в основному, після соняшнику. В разі розміщення посівів пшениці озимої після цієї олійної культури слід передбачити, насамперед, використання ранньостиглих гібридів. Обов'язковим заходом має бути швидка і якісна підготовка ґрунту під сівбу озимини та внесення в допосівний період мінеральних добрив з урахуванням виносу їх рослинами соняшнику з урожаєм. За дослідженнями, проведеними в ДУ ІЗК НААН в умовах Північного Степу, найбільш економічно доцільною нормою внесення мінеральних добрив після

цього попередника була $N_{90}P_{60}K_{60}$. Збільшення у складі повного добрива частки внесеного азоту до $N_{120-180}$ не забезпечувало помітного зростання врожайності в порівнянні з кращими варіантами, а в окремі роки навіть зумовлювало його зниження, зокрема, за посушливих умов впродовж формування та наливу зерна [4]. Науковцями СГІ НААН також з'ясовано, що у посушливі 2020 і 2022 рр. знижувалася позитивна реакція різних сортів на збільшення доз азотних мінеральних добрив, інколи вона змінювалася на негативну [5].

Одним із важливих агротехнічних складових вирощування пшениці озимої, який не потребує додаткових матеріальних витрат, є підбір сортів, які здатні забезпечувати не тільки непогані врожаї зерна після непарових попередників та на збіднених фонах живлення, але й сформувати зерно з підвищеним вмістом білка та сирої клейковини і з відмінними хлібопекарськими якостями. Аналізуючи результати багаторічних досліджень, проведених в наукових установах зони Степу, можна зазначити, що кращими технологічними властивостями зерна характеризувалися переважно сильні за якістю сорти, такі як Пилипівка, Нива одеська, Журавка, Мудрість одеська, Ластівка одеська, Сонечко, Розкішна і ряд інших. Порівняно з сортами, які належать до групи цінних за якістю, в зерні цих сортів відмічали, як правило, вищий вміст білкових речовин, такі сорти мали перевагу над іншими і за кількістю сирої клейковини, числом седиментації борошна [6–8].

Однією з основних умов формування вагомих врожаїв озимих зернових культур є проведення сівби в оптимальні строки [2, 3]. При недотриманні цього слід пам'ятати про високу вірогідність зниження урожайності озимих на 15–45% із-за одержання або перерослих, або слабких (нерозкущених) рослин перед початком зимового періоду. Визначаючи календарні строки сівби, слід враховувати, що рослини до початку зимівлі повинні вегетувати 45–60 днів і створити три-чотири пагони. Рослини пшениці озимої як ранніх, так і пізніх строків сівби мають недостатню зимостійкість і значно знижують свою продуктивність.

Список використаних джерел:

1. Статистичний збірник. Сільське господарство України 2021 / Відп. за вип. О. Прокопенко. Київ: Держ. служба статистики України, 2022. 220 с.
2. Особливості вирощування пшениці озимої в Степу України: монографія. А. В. Черенков, М. М. Солодушко, С. С. Ярошенко, І. І. Гасанова, О. О. Педаш, М. І. Дудка. Київ: Аграрна наука, 2021. 184 с.
3. Нетіс І. Т. Пшениця озима на півдні України. Монографія. Херсон: Олді-плюс, 2011. 460 с.
4. Solodushko M. M., Gasanova I. I., Yaroshenko S. S., Pedash O. O., Drumova O. M., Astakhova Ya. V., Yerashova M. V., Bezsusidnya Yu. V., Zavalypich N. O. Effect of mineral nutrition on winter wheat yield after sunflower in Ukrainian steppe zone. *Ukrainian Journal of Ecology*. 2021. Vol. 11 (7). P. 179–184.
doi: 10.15421/2021_256
5. Фанін Я. С., Литвиненко М. А. Урожайність та елементи

продуктивності рослин у сучасних вітчизняних і закордонних сортів озимої м'якої пшениці. *Подільський вісник*. 2023. Вип. 1(38). С. 70–77. DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2023-1.10>

6. Гасанова І., Солодушко М., Ноздріна Н. Сорт як важлива складова агротехнології вирощування пшениці озимої в Степу. Актуальні питання розвитку сільського господарства: теорія і практика: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 9 жовтня 2025 р.). Оброшине: Видавництво ІСГКР, 2025. С. 278–282. DOI: [10.32636/9786178433130/1](https://doi.org/10.32636/9786178433130/1)

7. Особливості збирання врожаю зерна та науково-обґрунтовані технології сівби озимих культур в умовах 2025 року (науково-практичні рекомендації для зони Степу) [авт. кол.: В. Ю. Черчель, М. Я. Кирпа, Б. В. Дзюбецький, А. Д. Гирка та ін. (2025) Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2025. 92 с. DOI: [10.31867/2025.01.01.01-92/05](https://doi.org/10.31867/2025.01.01.01-92/05)

8. Пшениця озима: ресурсний потенціал та технологія вирощування: монографія / В. В. Гамаюнова, М. М. Корхова, А. В. Панфілова, І. В. Смірнова, О. А. Коваленко, Л. Г. Хоненко. Миколаїв, 2021. 300 с.